

УДК 811.161.2'282(477.86/.87):801.8:[392.5:664.66]

НОМІНАЦІЯ ВЕСІЛЬНОГО ХЛІБА В БОЙКІВСЬКИХ ГОВІРКАХ

Наталія Хібеба

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра українського прикладного мовознавства,
вул. Університетська, 1/233, 79001 Львів, Україна
тел. 032 239 43 55
e-mail: khibeba@ukr.net*

Записані експедиційні матеріали – тексти про бойківське весілля – за обрядовим використанням дають змогу виділити понад 30 видів весільного хліба. Проаналізовано складну семантичну структуру лексеми *хліб* у бойківських говірках.

Ключові слова: лексема, весільна лексика, номінація, бойківські говірки

Весільна лексика бойківських говірок – це унікальний пласт словникового складу мови, який репрезентує уявлення про культуру, традиції цієї етнічної групи.

Актуальність пропонованої студії зумовлена тим, що назви обрядового хліба в бойківських говірках ще не досліджені, а їх аналіз допоможе простежити еволюцію назв весільної лексики і розв'язати деякі проблеми генези говору загалом. **Мета** статті – дослідити номінацію весільного хліба в бойківських говірках. Для аналізу залучено **власні польові матеріали** з теренів Бойківщини [див. мережу обстежених населених пунктів].

Як свідчать розповіді говірконосців, ще в 50-их роках минулого століття по бойківських селах на весілля не випікали короваю, а лише – буденний хліб: *коровайу* / нав'іт' не було / хліб (ЛБ); *коровайу* не було *колис'* / *пекли св'їй хліб* / *хто колис'* *знаў з даўна* / *то по тому поча́ли коровайі* (Мл); *то ти́пер поча́ли коровайі* *пекти* / *а ў той час не* / не було // *пекли житний* / *пшеничний* *круглий* *бесформ'їу* / *а просто так* (НГс); *пекли житний хліб* / *але в'ін та́кий буў смачний* / *шо ко́би йа ти́пер та́кий хліб так йіла* / *та́кий в'ін маў фа́йній смак* // *та́кий смако́витий буў хліб* (Ям); *хліб звичайний* *пекли пе́речи* // *ше йак йа с'а в'ід:д'вала* / *ше п'лацк'їу* не було / *т'іко хліб* / *і то чорний хліб* (Рс). З. Кузеля, описуючи весільний обряд на Стрийщині, теж зауважив: „...Короваю тут не печуть зовсім, а короваем називають хліб, який купують у місті. „Коровай” цілком чистий, з разової муки: церемонії при печенню нема жодних, бо печуть його враз з иньшими хлібами на весіле” [4: 129]. Етнографи виявили, що спеціального обрядового хліба не використовували на Сколівщині та Турківщині [2: 12], на території східної частини Бойківщини [7: 590]. Зокрема С. Ципишев підсумовує, що „навіть на весілля у багатьох селах, особливо гірських, пекли трохи краший, ніж на щодень, заквашений хліб, яким і благословляли молодих, а також „струцлі”, „колачі” (плетені калачі), що заміняли коровай” [7: 590]. Учені зауважили, що попри давність, коровай не належить до явищ універсальних [6: 24].

Дослідниця Ліна Болібрух стверджує, що „локальна специфіка бойківського весільного хліба полягала в тому, що він зберігав лише загальноукраїнську назву „коровай”, однак йому не була притаманна смислова і функціональна завантаженість традиційного короваю” [1: 25]. Про те, що немає спеціальної назви для обрядового хліба на території населених пунктів сіл Воловецького і Міжгірського районів Закарпатської області (південь Бойківщини), зазначає фольклорист І. Коваль-Фучило: „його тут його називають *хліб, коровай, колач*” [3: 143].

Записані експедиційні матеріали – тексти про бойківське весілля – за обрядовим використанням дають змогу виділити понад 30 видів весільного хліба. Зокрема зафіксовано слово *хліб* із такими значення, як:

- **‘обрядовий хліб, який приносили сватачі’:** *молодій їшоу / ну аїякже // ба/т/ки молодого і їс’о / ше йа/кис’ йеден с’в’ідок // – Що вони приносили? – го/р’ї/ку / хл’їб / обо/ї/ас’ково / з /го/ли/ми ру/ка/ми н’е // пере/ва/жно /нес/л’а так // /ц/укор / хл’їб і го/р’ї/ку / а/би /бу/ло /с/и/то / а/би /бу/ло ве/село / а/би /бу/ло со/л/от/ке жи/т’а / та/к’і бу/ли (Кр); хл’їб б’ра/ли / з го/р’ї/куо/у їш/ли / с’ва/та/ли // ми при/ї/ли до вас по/с’ва/та/ти /ва/шу /до/чку / чи йа/к там (Лп); так-так / го/р’ї/ку /нес/ли і на руш/ни/ку хл’їб /нес/ли (Кр);*

- **‘хліб, із яким гості приходили на весілля’:** *на вес’ї/л’а бра/у /ка/жд/ї/ с’во/їе хл’ї/ба / хл’їб у /ху/ш/ча за/ї/а/зо/у / п’л’а/ш/ка го/р’ї/ку п’ї/л’і/т’ро/ва // хл’їб п’ро/сто та/к’їй /к’ру/г/ли/ п’ечен/ї/ на /ва/т’р’ї // д’во/їе і п’ї/л’і/т’ра го/р’ї/ку (Трл);*

- **‘хліб, який використовували в барвінковому обряді’:**

- **‘хліб, який залишали господареві як подяку за нарізаний барвінок’:** *і там /р’ї/ж/ут бар/в’ї/нок / бе/рут св’а/чену /во/ду / пос’ї/вай/ут // бе/рут ф’л’а/ш/ку го/р’ї/ку / хл’їб / за/кус/ку / ли/шат го/с’по/дарев’ї за бар/в’ї/нок // і то ї /за/раз так / ко/лис’ /бу/ло і так /за/раз (Бк); мо/ло/да їш/ла са/ма /р’ї/зати бер/в’ї/нок із дру/ш/ко/у // мо/ло/да б’ра/ла /ко/ши/к і хо/ди/ла до су/с’ї/д’ї/у // ма/ла м хл’їб / і /пер/шу ко/сич/ку та/ку /фай/ну / а/би /бу/ло ба/га/то /то/го бер/в’ї/нку / і то/ї хл’їб ли/ш’ела т’її /га/з’д’ї / шо /да/ла бер/в’ї/нок (Сл); /нес/ли там хл’їб / го/р’ї/ку до /то/її /га/з’д’ї // /р’ва/ли бер/в’ї/нок / хо/ди/ли /р’ї/зати мо/ло/до/її /ро/дич’ї (Кр); п’ї/л’і/т’ри го/р’ї/ку і хл’їб ли/ш’али на т’її /з’р’а/ц’ї / де бар/в’ї/нок /р’ї/с / го/с’по/дарев’ї і /го/с’по/д’ин’ї (Вч); про/в’ї/д’ни/ц’ї б’ра/ла п’л’е/ш/ку / б’ра/ла хл’їб / то на /з’р’е/ц’ї бер/в’ї/нок у /го/с’по/дар’а / к’ла/ли на то/ї бер/в’ї/нок (ВСт). На думку респондентів, хліб залишають на грядці для того, щоб барвінок рясно розростався: /р’ї/же во/на бар/в’ї/нок // ли/шай/ут хл’їб на ц’її /з’р’а/д’ц’ї / /же/би с’а бар/в’ї/нок ро/ди/у (Яв);*

- **‘обрядовий хліб, що клали на зрізаний барвінок, а зверху – перстень, через який протягували три гілки барвінку на вінок нареченій’:** *то/ї бар/в’ї/нок /р’ї/с / б’ра/ли с’о/бо/ї/у хл’їб / н’ї/ж / го/р’ї/ку / кон/ф’ети / об’ру/чку // /пер/ше /п’еч/иво там / хл’їб с’та/ви/ли на бер/в’ї/нок / а до хл’ї/ба при/кла/да/ли /пер/ст’ин’ / /через йа/к’їй сп’о/чат/ку три /ра/зи про/т’а/зу/ва/ли по три /г’ї/л’оч/ки бер/в’ї/нку і но/ж/ом до /ц’о/го хл’ї/ба на/р’ї/зу/ва/ли // /пер/ш’ї три про/р’ї/зан’ї /г’ї/л’оч/ки бер/в’ї/нку їш/ли у в’ї/нок до мо/ло/до/її / а /ре/шту бар/в’ї/нка на/р’ї/зу/ва/ли п’ро/сто так до хл’ї/ба (Лс);*

- **‘обрядовий хліб, у який встромлювали ніж, щоб, прив’язавши до нього три мотузки, виплітати барвінковий вінок’:** *– Хто плів вінець? – /ж’ї/нка // на ст’ї/у хл’їб і за/би/вай/е н’ї/ж так у хл’їб і /там/ка та/к’ї дру/ж/ба /су/чи/у мо/туз’ї та/ке /до/у/ге // /до/у/ге з по/в’ї/с/ма та/ко/го /фай/но/го і /су/чи/у три мо/туз/ки // – Чому три? – ну / а п’л’ест/и (Сл); Sznurek ten zawiązuje młodyca, mająca wic wianek na nóż zatknięty w bochenku chleba, – zrobiwszy wpierv tym nożem cztery dziurki w chlebie, w które młody*

wtyka pieniądze – i podczas, gdy družba trzyma za nóż, wije wieniec z podawanych przez dziewczęta listków barwinku (Прг) [9: 144–145];

▪ **‘обрядовий хліб, який лежав на столі, коли плели барвінкові вінки’:** спекли чорний круглий хліб / один хліб положили на стіл / і вили в’інок (ВСт);

▪ **‘обрядовий хліб, на який клали виплетені барвінкові вінки на завершення барвінкового обряду’:** і ўже ўак сплели то’ту дол’у / тої в’іночок / тої в’іночок ставили на круглий хліб / на коро’вай (Шм); звили в’інок і ўс’о / положили на хліб і почи’нало’с’а ве’с’іла (Кр); ў суботу на хліб / несли круглий хліб / те’пер коро’вай / і так несли в’інок на хлі’бу // то н’іс с’тароста (Тш); р’ізали бар’в’інок ножиц’ами на хліб / на хустку р’ізали / і то с’тароста поблагосло’виў // звили в’інок і ўс’о / положили на хліб і почи’нало’с’а ве’с’іла (Кр); ў суботу скли’кали сва’шок / р’ізали бар’в’інок / на хліб клали / і сваи’к’е вили в’іно’ці з бар’в’інку (Кр). Цікаво, що барвінковий вінок із хліба не брали руками, а намагалися зісунути нареченій на голову: а пот’ім ўже тато з мамо’ю брали о’тої хліб / на йа’кому буў в’іночок / і закла’дали тої в’іночок моло’д’ї на голову // але так мус’іли йо’го ст’а’гнути с хлі’ба / шоб’и в’ін не ўпаў на зем’лу / а ўпаў т’ілко на голову // і то’д’ї мама з друш’ками зашч’і’пала тої в’іночок (Шм);

• **‘обрядовий хліб, який у передвесільний вечір лежав на столі або на колінах нареченої’:** пот’ім з’рали надоб’риден’ м’інут д’вайц’ім’ // то му’зик’е з’рали / а моло’д’ї си’д’іли за сто’лом / с’в’ічка св’ітилас’а / хліб сто’йаў / та’к’е ўак коро’вай // во’да св’а’чена // му’зик’е з’рали надоб’риден’ н’ім тим в’ік’ном / де си’д’іли моло’д’ї (Мл); а в’ечер’і загра’вали н’ід в’ік’нами му’зик’е // бубен / ск’рипка / гар’мошки то’д’ї не було / х’іба ск’рипка / контра’бас / цим’бали / за’рали н’ід в’ік’нами // моло’да си’д’іла н’ід в’ік’нами / дер’жала хліб і зб’іжа / си’д’іла на подушч’і (НГс);

• **‘два хліби, які клали один на одного на весільний стіл як символ наречених’:** – Що готували на весілля? – перше шо сто’йало? / на перше ве’с’іла сто’йало три от’купка хлі’ба // один на д’ругий по’ставили (Лс);

• **‘обрядовий хліб, на який клали сорочку нареченого – подарунок від нареченої’:** да’їе мам’і сорочку то’ту / мам’і моло’дого / і хліб // на хлі’бу сорочка і ва’сил’ок // то заў’язано ў хус’тину но’ву // ше і з’рош’і н’ім хлі’бом там да’їе / не з’найу / чи н’їетка / чи де’с’етка / чи рубел’ / пап’е’ров’і з’рош’і (Сл);

• **‘обрядовий хліб, який ніс наречений зі своїми гостями, ідучи по наречену’:** х’іба з вес’і’лом несли хліб // та брали д’во’є хлі’ба / нис’ка бе’рут кара’вал’і / а то’д’ї д’во’є хлі’ба зав’ізали ў хустку і с’тароста н’іс (Лл); с хлі’бом іш’ли по моло’ду (Гл); ўак при’ходе моло’д’ї до моло’дойі / бе’ре хліб і пше’ниці (Рс);

• **‘обрядовий хліб, який клали на стіл, коли весільні гості нареченої перегорджували шлях весільним гостям нареченого’:** но перед тим кла’дут’ та’ку браму / ст’їў // ўак моло’д’ї йіде по моло’ду / то кла’дут’ ст’їў // по’ложат’ дес’ на до’роз’і і кла’дут’ на н’ого хліб / к’в’іти / с’іл’ / го’р’їўку // на до’роз’і може’ бути о’дин ст’їў / може’ бути і три / через се’ло (Рп);

• **‘обрядовий хліб, який наречена тримала на колінах, коли її одягали до шлюбу’:** хліб на кол’іна / моло’да си’дит’ на подус’ці / на д’ї’ж’і ко’лач / бутилка го’р’їлки / ў бутилці буў бар’в’інок / жито і ва’сил’ок і поўний ста’кан го’р’їлки ма’їе бути на’литий на д’ї’ж’и // тут по’в’іс’мо / і хліб / о’вес / сн’їп з в’ї’са нас’под’ї // йа з’найу на’шчо? / і ме’не так уби’рали (Глбк);

- **‘обрядовий хліб, яким наречена зустрічала нареченого з гостями (перед шлюбом)’:** *виходит молодда із друш'ками і с хл'ібом / в'ітайец':а з / родичами // ста'йут / разом і за'ход'ат до / хати (Лк);*
- **‘обрядовий хліб, з яким наречена танцювала перед благословенням батьків’:** *коли п'ішоў / танец' / молодда затан'ц'увала с хл'ібом / так с'а ўкла'нала музикам / с'тарост'і / родин'і // поса'дили за ст'іў / там ўже пройшла та ц'іла проце'дура / то благосло'в'ін':а (НГс);*
- **‘обрядовий хліб, яким батьки благословляли наречених’:** *с'ідали бат'к'е / благосло'л'али с хл'ібом його до ш'л'убу (Ор); то'д'і / тато і / мама с'ідали / держали хл'іб / і во'ни ц'ілу'вали шо то'то / во'ни йіх году'вали хл'ібом і ц'ілу'вали тої хл'іб / ц'ілу'вали йіх ў / руки // і / мама / і / тато / то'же ба'жали йім ў'с'ого / доброго / шчас'ливойі до'роги / шчас'ливого / жит'а і так йшли до с'л'убу (Дн); бат'ко с'ідайе на ос'л'ін з / мамоў / кла'дуть хл'іб / руш'ник і / клічуть / молод'і / шо'би ц'ілу'вали ў / ноги і ў / кол'іна / про'сили про'шчен'а (Гл); клан'айіс'е с'войім / родич'ам і тим / родич'ім // пос'ідають на кр'ісла / ст'іл'ц'і і хл'іб на кол'іна / і молод'і клан'айіц'і: і / тому хл'ібови / ц'ілу'ють стар'их с'войіх / / родич'іў (Сл); молодда ўже йак заложили в'інец' / кла'кайе // тато / мама і да'ють молод'і / татов'і і / мам'і хл'іб і ўна кл'ікайе / і ўни благосло'л'ет тим хл'ібом / і молодда ц'ілу'є у / руки і ў / кол'іна / тата і / маму // і молод'і так / само клан'ейес'і / йак і'дуть до с'л'убу (Дб); йак йа йшла до ш'л'убу / то ўни пос'ідали на та'к'і / лаўки і / мали хл'іб у / руках / і йа йшла / кожного ц'ілу'вати і во'ни ме'ні хл'іб на / голову / клали і йа йіх ц'ілу'вала / а во'ни ме'не ў / голову // так / само ў / молодого (Ям); в'іт'клан'увалис'а / то си'дет р'ід'на / бе'ре / мама с / татом хл'іб / де ўже сто'їет / і во'на т'римат на / руках // йа го'вор'у за / молод'у / і ўже в'ідклан'уйе / ц'ілу'є / а тут т'римають над / головою / і так благосло'вит / мама / тато (Тр); с'тавили / лаўку / там б'рат'а / / сестри / фа'м'ілія / пос'ідали / поц'ілу'валис'а / ўкло'налис'а / три / рази // / родич'і / мали хл'іб / хл'іб на / голову / пок'лали // ц'ілу'валис'а ў / лиц'і / ў'с'уди і ў / кол'іна / а хл'іб на / голову / пок'лали і так пот'римали / т'роха / то'д'і ўкло'нилис'і / три / рази і до с'л'убу (Трл); молодда клан'алас'а / татов'і і / мам'і / ўни йі'ї т'им хл'ібом / благосло'вили (Шм);*
- **‘обрядовий хліб, який батьки тримали в руках чи клали на стіл, обсіваючи наречених пшеницею’:** *над'івали ў / ку'жух / б'рали пше'ницю / обс'івали до'ўкола / а'би / були ба'гат'і / с хл'ібом / ви'ном // хо'дили три / рази обс'івали (Мл); сто'йаў хл'іб і за / сонцем / л'івойу / ру'кою / мама три / рази обс'івала / молодих (Лс);*
- **‘обрядовий хліб, три шматки якого наречена кидала нареченому в голову, ініціюючи багатство подружжя’:** *то'д'и с'тароста / молодого бе'ре / молодого і до / хати // молодда си'дит за / стол'ом / друшка / закр'иває йі / голову // йак / молод'і / приступ'ає до / стола / то / молодда / к'ідайе / три / ка'валк'е / хл'іба / просто ў / голову / шо'чи / ўсе / хл'іб / буў // в'ін / ста'їє на с'ц'іў / і йі'ї / с'коро / п'ідни'має / не'наче ў / по'в'ітру / і ста'йут на / р'іў'ні / ноги на т'ім / ст'іл'ц'у (Кр);*
- **‘обрядовий хліб, на якому несли барвінкові вінки наречених до церкви’:** *св'аш'ченик да'ваў с'л'уб ў / молодого / в'ін'ц'і // с'тароста / не'с на хл'ібу // хл'іб / пек'ли / пл'єли / в'інок на / голову і на / хл'іб // ў / хус'тину / заўйа'зали і п'ішоў / с'тароста з / в'інц'ом (ВСт); не'сли / хл'іб / к'рижма / та'ка / то / платок / б'ілії / заўйезували / двоє / хл'іба / з'верха / клали / то'т'і / в'інк'е / молод'ому і / молод'і // йшли до / церкви і св'аш'ченик / накла'даў (Тр);*
- **‘обрядовий хліб із запаленою свічкою, який під час шлюбу тримали в наречених на правому плечі (про дружбу та дружку)’:** *так йшли до*

шл'ябу // друшка і дружба мали хліб / с'в'ічку // як уже в'н'чалис'а / к'лала друшка молоді хліб на плече / на праве / і с'в'ічку тримала // а дружба тримає молодому (Кр); у церкві с'а кладе два хліби / уже дружба молодому держит / а друшка молоді держит хліб на плечі і на хлібу с'в'ічку і так шл'яба беруть (ЛБ); с'в'ашченик кладе корону на голову і хліб на плече молодому і молоді // і у хлібу горіла с'в'ічка // давали хліб молодому і молоді // на ділі на хліб с'в'ічку і дружба тримала молодому / а друшки тримали молоді на плечі хліб // бо казали / як горит добре с'в'ічка / то буде мода доўго жити / а як так було / що с'в'ічка згасла / то кажуть / вона скоро їмре (Кр); ручник п'ід ноги / а хліб на плечі // і ти пер так // аби цілий в'ік не голодні були // а ручник стелили / аби цілий в'ік ходили чисті (Кр); пекли хліби так і великі у печі // клали йеден на другий / давали н'іж / вони собі самі кроїли // коро вал'їу тоді не було // як йшли до шл'ябу / то брали двоє хліб'їу у хустку за'їязували та і йшли до шл'ябу // староста н'іс хліб // молоді пришоу с'войім старостоу / при н'іс двоє хліба // а тої в'ід молодой хліба / і давали на плечі // у тої хліб заїнали с'в'ічку // держала дружба молодому / а молоді друшка // і на плечі лежали / коли шл'яб брали (Л); [...] дружба и дружка стоятъ имъ заразъ за плечима, вынимають обоє хлѣбъ изъ пазухи, запыхають свѣчки запалені в хлѣбъ, дружка кладе хлѣбъ зъ свѣчкою на праве плече молодому, а дружка молодой, и трымают ихъ доти, доки ся не скѣнчить слюбъ [5: 285–286];

• **‘обрядовий хліб, яким під час шлюбу старости тричі вдарили наречених по плечах’:** *Przy ślubie („winczaniu”) ksiądz wkłada młodym korony metalowe na głowy, a starostowie na plecach tychże trzymają oba chleby „proszczowi” i kiedy ksiądz „namit” młodej zarzuci obojgu na szyje i zbliży ich tem samem do siebie, starostowie trzymanymi bochenkami chleba po trzykroć biją młodych po plecach* (Прр) [9 : 148];

• **‘обрядовий хліб, яким матір нареченого чи нареченої зустрічала молодят після шлюбу, кладучи їм на плече та заводячи до хати’:** як приходили з'ї с'л'ябу / мама об'ївала пше'ниці // і тоді вони с'їдали за ст'їу // ту пше'ницю на плечах о'бойе / тої хліб / зас'їдали за ст'їу і так с'ї поч'їнало (Л); по'тому в'їйшли с'л'ябу / мама об'ївала на о'бор'ї пше'ниці // і тоді с'хлібом / і тоді хліб давала на плечі // за'несли і с'їли за ст'їу // мама у'брала ку'жух і так об'ївала три 'рази / об'їшла по'сон'ц'у / тоді дала тої хліб / що вона мала / пше'ницю і хліб на плече // так молоді за'несли / с'їли (Л); та і тамка мала у'мис'ц'ї / тамки у'так'ї по'суд'ї і мала там то'то / що гостила // там п'р'аники / ці шчо так / так не'було / то хліба й'акого напекла та'кого со'л'одкого / то с'а тим гостили (Лп); свек'руха та'же в'їходить с'хлібом / руш'ником у'стр'їчайе / та'же об'ївае // мала ку'жух на себе на'вивир'їт' / ку'жуха над'ївае і так'мама в'їходить' с'хлібом (ЛБ);

• **‘обрядовий хліб із медом, який батьки ділили між нареченими’:** а'мама молодого / як не'в'їтку при'водить / то'мама переод'ївае'ца у'та'кий ко'жух в'иворотом і'мастит хліб з'медом і да'їе молодим // вони д'їла'ца тим і й'їд'ат / шоб не'в'їтка'була со'л'одка'сину / а син шоб бу' со'л'одкіи молоді (Рп); пор. записи І. Кузіва: Мати молодой виходить въ кожусъ нарубы, має на тарели деревляно́мъ мѣдъ, покраяный хлѣбъ и фляшку зъ горѣвкою [5: 299], які засвідчують, що хліб виносила матір молоді;

• **‘обрядовий хліб, навколо якого на столі староста тричі обводив наречених’:** Коли ввійдуть до хижь, то усть сьдають за стѣль, а староста зъ

• **‘обрядовий хліб, із яким танцювали під бальцем (матері нареченого на голову клали полотно чи хустину, зверху хліб, шматок якого староста намагався відкусити):** *то називалос'я танцювати під бальцом // то буў хліб / хліб клали на голову мам'і / накривалис'і староста з мамойу б'ілим полотном / зрала коло мійка / староста кусаў хліб / зубами тримаў / і танцюваў з нейу коло мійку // а потім тим хлібом обд'ілували ус'іх гостей* (Кр);

• **‘весільний хліб, який гості приносили нареченим на подарунок’:** *пекли хліб / б'іліе мали хліб // а на вес'іля йшла та чи не так / як нис'ка / шо брати треба і п'ят' соток / і д'віста / іа знайу к'іліко? // на вес'іля йшла / пекла хліб / хліба не було так купити // й'ден хліб п'ім паху / п'ішли ўбоје на вес'іля // не брали никій ни грош'і / ни нич // буханку хліба та і на вес'іля п'ішла* (Нд).

У бойківських говірках фіксуємо такі атрибутивні словосполучення зі словом хліб: *велик'і хліби* (Лл), *круглий хліб* (Мл, НГс), *круглий хліб на лопат'і* (Ур), *звичайний хліб* (Лл, Тш), *голий хліб* (Лс), *житний хліб* (Ям), *житний хліб на лопат'і* (Тр), *печений хліб* (Тш), *простий хліб* (Кз), *св'їй хліб* (Мл), *смаковитий хліб* (Ям), *хліб с'воїй печ'і* (Ур), *чорний хліб* (Тш, Ур, Яв), *чорний житний хліб* (Лб) та ін.; описові назви: *хліб св'їй чорний згорен шо моллос'я* (Яв), *хліб просто круглий печений на ватр'і* (Трл).

За бойківським звичаєм, випікали два або три хліби, які клали один на одний і разом розрізали: *і хліб клали ц'ілії / й'ден на другий і так кро'їли* (Лл); *Na środki izby stoi dzierz'a nakryta „skaturka” a na niej dwa chleba – jeden na drugim* (Прг) [9: 147]. Фіксуємо складені назви: *д'воје хліба* (Лл, Тр), *д'воје хліб'іу* (Лл), *два хліби круглі, т'роје хліба* (Ям) та ін.

Аналітична назва *круглий хлібчик під ко'сиц'у* позначає весільний хліб нареченого круглої форми, у який встромлювали весільне деревце – *косицю*: *там де с'я пече коро'ваї ў моллодоґо / то печес'я та'кії круглий хлібчик під ко'сиц'у // то с'я проб'іваје тої хлібец' і не сес'я ко'сиц'у на тому хліб'і* (Бг).

На весілля пекли чорний хліб із житньої муки — *разо'виї* (ВСт, Пт): *ко'лис' хліб буў чорний / б'ілого не було // то се б'ілого як т'рохи ўк'ройіў / то ўже не с'ут б'ілого хліба* (Мж); – *Що пекли на весілля? – разо'виї хліб // от як т'пер та житна мука // так зложили в'ід ку'та до ку'та / ножик на стол'і / і ус'о // треба хліба / л'убіи чоло'в'ік чи сват пок'райаў хліба і так й'іли // по'том буў коро'ваї // коро'ваї не разо'виї буў / ўже б'ілії* (ВСт).

На позначення хліба, який використовують в обряді *проц* (староста кілька разів виголошує промову від імені наречених: просить батьків вибачити за провини та благословити на подружнє життя), у бойківських говірках виявлено назву *процовой*: *oba chleby „proszcowi”* (Прг) [9: 148].

Різномасові фольклорно-етнографічні матеріали та власні експедиційні записи з досліджуваного терену дають змогу виявити, що обрядодії, пов'язані з використання хліба, функціонують упродовж тривалого часу. Зокрема звичай тримати на плечах наречених хліб із запаленою в ньому свічкою, яке І. Кузів зафіксував у с. Дидьова Турківського району в кінці ХІХ ст. (*дружба и дружка стоятъ имъ заразъ за плечима, вынимають обоє хлѣбъ изъ назухи, запыхаютъ свѣчки запалені в хлѣбъ, дружка кладе хлѣбъ зъ свѣчкою на праве плече молодому, а дружка молодой, и тры'мают ихъ доти, доки ся не скончитьъ слюбъ* [5: 285–286]), чи давній весільний звичай, засвідчений на Рожнятівщині, – встромлювати ніж у хліб, щоб, зачепивши три мотузки, виплітати барвінкові вінки (*zatknąwszy nóż w bochenek chleba,*

przywiązują doń sznurki, a na tych wiją wianek z listków barwinku, poczem zlocą go pozlótką (Яс) [8: 151]), бойки зберегли до сьогодні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Болібрух Л. Хліб в обрядово-звичаєвій структурі традиційного весілля бойків / Ліна Болібрух // Народознавчі зошити. – 2012. – № 1. – С. 19–26.
2. Галько О. Ю. Шлюб і сім'я у бойків Карпат наприкінці XIX ст. – до 1939 р.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2004.
3. Коваль-Фучило І. Сучаний стан побутування весільного обряду на Закарпатті / Ірина Коваль-Фучило // Весільна обрядовість у часі і просторі. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції „Одеські етнографічні читання”. – Одеса, 2010. – С. 143–151.
4. Кузеля З. Бойківське весіле в Лавочнім (Стрийського повіта) / Зенон Кузеля // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1908. – Т. X. – С. 121–150.
5. Кузів І. Жите-буте, звичаї и обычаї гóрського народу / Іван Кузів // Зоря. – Львів, 1889. – Ч. XVII. – С. 282–287; Ч. XVIII. – С. 299–302.
6. Марчук З. Українське весілля: генеалогія обряду / Зоряна Марчук. – Рівне, 2004.
7. Ципишев С. Традиційні хлібні вироби східної частини Бойківщини / Сергій Ципишев // Фортеця: збірник заповідника Тустань”. – Львів, 2012. – Кн. 2. – С. 583–593.
8. Schnaider J. Z życia górali nadłomnickich. Wesele w Jasieniu // Kwartalnik etnograficzny. Lud. – 1911. – Т. XVII, z. II–III. – S. 151–161.
9. Schnaider J. Z życia górali nadłomnickich. Wesele w Perehińsku // Kwartalnik etnograficzny. Lud. – 1912. – Т. XVIII, z. I–IV. – S. 141–153.

REFERENCES

1. Bolibrukh L. Khib v obriadovo-zvychaievii strukturi tradytsiinoho vesillia boikiv / Lina Bolibrukh // Narodoznavchi zoshyty. – 2012. – № 1. – S. 19–26.
2. Halko O. Yu. Shliub i simia u boikiv Karpat naprykintsy KhIKh st. – do 1939 r.: Avtoref. dys. ... kand. ist. nauk / Kyivskiy natsionalnyi universytet im. Tarasa Shevchenka. – Kyiv, 2004.
3. Koval-Fuchylo I. Suchanyi stan pobutuvannia vesilnoho obriadu na Zakarpatti / Iryna Koval-Fuchylo // Vesilna obriadovist u chasi i prostori. Materialy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii „Odeski etnografichni chytannia”. – Odesa, 2010. – S. 143–151.
4. Kuzelia Z. Boikivske vesilie v Lavochnim (Stryiskoho povita) / Zenon Kuzelia // Materialy do ukraïnsko-ruskoï etnologii. – Lviv, 1908. – T. Kh. – S. 121–150.
5. Kuziv I. Zhytie-butie, zvychai y obychai hórskoho narodu / Ivan Kuziv // Zoria. – Lviv, 1889. – Ch. XVII. – S. 282–287; Ch. XVIII. – S. 299–302.
6. Marchuk Z. Ukraïnske vesillia: henealohiia obriadu / Zoriana Marchuk. – Rivne, 2004.

7. Tsypyshev S. Tradytiini khlbni vyroby skhidnoi chastyny Boikivshchyny / Serhii Tsypyshev // Fortetsia: zbirnyk zapovidnyka Tustan". – Lviv, 2012. – Kn. 2. – S. 583–593.
8. Schnaider J. Z życia górali nadłomnickich. Wesele w Jasieniu // Kwartalnik etnograficzny. Lud. – 1911. – T. XVII, z. II–III. – S. 151–161.
9. Schnaider J. Z życia górali nadłomnickich. Wesele w Perehińsku // Kwartalnik etnograficzny. Lud. – 1912. – T. XVIII, z. I–IV. – S. 141–153.

СПИСОК НАЗВ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ ТА ЇХ СКОРОЧЕНЬ

- Бк – Боберка Турківського р-ну Львівської обл.
 ВСт – Верхня Стинава Сколівського р-ну Львівської обл.
 Вч – Вовче Турківського р-ну Львівської обл.
 Гл – Головецько Старосамбірського р-ну Львівської обл.
 Глбк – Глибока Богородчанського р-ну Івано-Франківської обл.
 Дб – Доброгостів Дрогобицького р-ну Львівської обл.
 Дн – Дністрик Старосамбірського р-ну Львівської обл.
 Іл – Ільник Турківського р-ну Львівської обл.
 Кз – Кузьминець Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.
 Кр – Коростів Сколівського р-ну Львівської обл.
 Лб – Либохора Турківського р-ну Львівської обл.
 Лк – Луквиця Богородчанського р-ну Івано-Франківської обл.
 Лп – Лопушанка Турківського р-ну Львівської обл.
 Лс – Лосинець Турківського р-ну Львівської обл.
 Мж – Міжгір'я Богородчанського р-ну Івано-Франківської обл.
 Мл – Мельничне Турківського р-ну Львівської обл.
 НГс – Нижнє Гусне Турківського р-ну Львівської обл.
 Нд – Недільна Старосамбірського р-ну Львівської обл.
 Ор – Орів Сколівського р-ну Львівської обл.
 Прг – смт Перегінське Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.
 Пт – Петранка Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.
 Рп – Ріп'яна Старосамбірського р-ну Львівської обл.
 Рс – Росохи Старосамбірського р-ну Львівської обл.
 Сл – Сливки Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.
 Тр – Труханів Сколівського р-ну Львівської обл.
 Трл – Терло Старосамбірського р-ну Львівської обл.
 Тш – Тишівниця Сколівського р-ну Львівської обл.
 Ур – Урич Сколівського р-ну Львівської обл.
 Шм – Шум'яч Турківського р-ну Львівської обл.
 Яв – Явора Турківського р-ну Львівської обл.
 Ям – Ямельниця Сколівського р-ну Львівської обл.

Стаття надійшла до редколегії 22. 04. 2018

доопрацьована 12. 06. 2018

прийнята до друку 09. 08. 2018

NOMINATION OF WEDDING BREAD IN BOYKIVSKY DIALECTS

Natalija Khibeba

*Ivan Franko National University of L'viv,
Department of the Ukrainian linguistics,
1, Universytetska St., 79000, Lviv, Ukraine
phone: 032 239 43 55
e-mail: khibeba@ukr.net*

The wedding vocabulary of Boikivsky dialects is a unique layer of the vocabulary of the language, which represents the notion of culture, the traditions of this ethnic group.

The topicality of the proposed research is conditioned by the fact that the names of ritual bread in Boikivsky dialects have not been explored yet, and their analysis will help to trace the evolution of the names of the wedding vocabulary and to solve some problems of the genesis of the dialect in general. Folklore and ethnographic materials from different time periods and own expeditionary records from the Boikivshchyna enable us to find out that the rituals associated with the use of bread have been functioning for a long time. In particular, a tradition to keep bread with a candle lit in it on the shoulders of fiance and fiancee, or an ancient wedding ceremony witnessed in Rozhniatovshchyna, to put knife into the bread in such a way that, along with touching the three ropes, to knit the colorful wreaths, have been preserved by Boiky to this day.

Besides the main bread – *bride-cake*, *bread*, other types of ritual bread and biscuits of various shapes are used in Boikivsky wedding ceremony. Recorded expeditionary materials - texts about Boikivsky weddings - enable us to allocate more than 30 kinds of wedding bread for ceremonial use. The names typical only for the studied region and not typical for other linguistic-cultural territories have been revealed. We fix a series of attribute word combinations with the word *bread*, descriptive names in Boikivsky dialects. The analytical name of *the round bread under a tail* corresponds to the round shape fiance's bread, in which the wedding tree was stamped. To nominate bread used in the rite of *forgiveness* (the headman several times makes a speech on behalf of the couple: he asks parents to forgive the couple and bless them for marriage), the notion *forgiveness* is found in Boikivsky dialects.

The analyzed names prove the richness of Boikivsky dialects, fill some gaps in the reproduction of the linguistic picture of the world of Boiky, and the illustrative material enables us to reveal the internal form of nominations.

Key words: lexeme, wedding vocabulary, nomination, Boikivsky dialects, ritual bread